

Iloista anarkiaa ja Nixonin Amerikkaa

Elokuva-arkiston alkukevät tarjoilee muun muassa Felliniä ja Jarvaa

VIETNAMIN SODAN mielettömyyksiä, tirkistelyä ja sarjamurhia, anarkiaa yliopiston kampuksella. Ensi silmäyksellä Suomen elokuva-arkiston kevään esityssarjan filmit vaikuttavat toinen toistaan väkivaltaisemmilta. Joukkoon mahtuu kuitenkin myös seesteisempiä ja iloisempia aiheita. Yhtenäistä teemaa ei ole, 2. helmikuuta käynnistyvän sarjan elokuvia yhdistää vain klassikkolaatu.

Kevätsarjan avauksessa nähdään kaksi elokuvahelmeä 1930-luvulta: Marx-veljesten yliopistomaailmaan sijoittuva komedia *Hevosien sulat* (USA 1932) ja Jean Vigon sisäoppilaitoskuvaus *Nolla käytöksessä* (Ranska 1933). Kummassakin elokuvassa yksilöä kuristavan kasvatustajustelmän kimppuun käydään iloisen anarkian hengessä.

Marx-veljesten kohelluksessa asialla on collegen uusi professori (Groucho Marx), joka huipentaa opettajia ja oppilaita solvaavan avajaispuheensa taistelulauluun "I'm Against It". Vigon lyhytelokuvassa puolestaan sisäoppilaitoksen pojat vastaavat opettajakunnan tyranniaan ensin luovan keppostelun, lopulta avoimen kapinan keinoin.

Michael Powellin ohjaaman, 9.2. nähtävän *Peeping Tom*in (UK 1960) päähenkilö on elokuvastudioilla työskentelevä Mark Lewis (Carl Boehm), joka lapsena joutui psykologi-isänsä pelkoestien koekaniiniksi.

Markin pakkomielteenä on tavoittaa filmille kuolemaa edeltävä äärimmäisen pelon hetki. Tätä varten hän on muokannut aina mukanaan kulkevan filmikameransa katsomisen ja tappamisen yhdistäväksi vempelleeksi. Powell johdattaa katsojan pohtimaan elokuvahulluuden ja kieroutuneen katsomisen kulttuurin monisyisiä muotoja.

16.2. esitysvuoroon tulee Emile de Antonion Vietnamin sotaa käsittelevä dokumentti *Sian vuosi* (USA 1968). De Antonio oli kylmän sodan ajan Yhdysvaltojen terävä analytikko, jonka paljastava silmä tunkeutui niin maan alla toimivien radikaalien pesään kuin presidentti Nixonin työhuoneeseenkin.

Sian vuodessa ohjaaja työsti haastatelluista ja uutistoimistojen kuvamateriaalista montaa, jossa napalmilla Vietnami vapauttavan suurvallan harharetki paljastuu kaikessa tragikoomisuudessaan.



Reipasta partiolaistoimintaa Andrzej Munkin elokuvassa *Kierosilmäinen onni*.

23.2. esitettävä Andrzej Munkin maukas satiiri *Kierosilmäinen onni* (Puola 1959) kertoo puolalaisesta jokamiehestä, jolla aina käy huono munkki. Tämä raukka, Piszczyk nimeltään, on auttamatta väärään aikaan väärässä paikassa ja saa tuntea sen nahoissaan; 1930-luvulta 1950-luvulle häntä muksivat vuorollaan partiolaiset, antisemitistit, kommunistit, fasistit, poliisit, natsit, vastarintataistelijat ja byrokraatit.

Federico Fellinin tuotannosta on sarjaan poimittu 12.3. nähtävät surrealistiset elokuvanovellit *Tohtori Antonion kiusaukset* (Italia 1960) ja *Toby Dammiit* (Ranska/Italia 1968).

Ensin mainitussa Anita Ekbergin kuvalla maitoa kauppaava jättiläiskoikoinen mainostaulu alkaa kuumentaa vastapäätä asuvan tiukan linjan moralistin Tohtori Antonion mieltä. Toby Dammittin nimihenkilö on Roomaan

saapuva englantilainen dekadentti tähtinäyttelijä, jota pikkupirut piiskaavat yhä hurjempaan vauhtiin. Kalpean, mustasilmäisen, kylmää hiekeä puskevan jetset-Tobyn roolissa loistaa Terence Stamp.

Suomalaisen elokuvan uutta aaltoa sarjaan edustaa 9.3. nähtävä Risto Jarvan kaupunkielokuva *Onnenpeli* (1965), jossa Helsinkiä kiertävä toimittaja Jussi tutustuu kaupunkisuunnittelun lisäksi

lentoemäntä Leenaan ja mannekiini Telleen. Kevyt ja tyylikäs ihmissuhdedraama upeine Helsinki-kuvineen raikasti oman aikansa kotimaista elokuvailmaisua.

Markus Latvala
jylkkari@jyy.fi

Suomen elokuva-arkiston esitykset IT-Dynamon auditoriossa keskiviikkoisin klo 18.00. Ohjelmatiedot: www.sea.fi

Gibsonin Neurovelho loi cyberpunken

William Gibson: Neurovelho. Suomentanut Arto Häilä. WSOY 1991.

WILLIAM GIBSONIN esikoisromaani *Neurovelho* oli 1980-luvun merkittävin science fiction -romaani. Se on teos, jonka kautta on johdonmukaisinta astua Gibsonin maailmaan, vaikka esimerkiksi *Virtuaalivalo* on astetta helpommin lähestyttävä lukuelämys.

Arto Häilän suomennos ei tunnu vieläkään vanhanaikaiselta tai ristiriitaiselta, vaikka Gibsonin käyttämä tekninen termistö on sekä arkipäiväistynyt että muuttunut. Osa utopioiden high tech -teknologiasta on laskeutunut myös mattimeikääläisten käyttöön, tietenkin hieman jalostuneessa olomuodossa.

Teoksen juonta on turha valottaa täs-

sä sen enempää, mutta Gibsonin vahvuus verrattuna moneen muuhun scifi-kirjailijaan on siinä, että romaania voi lukea ajoittain dekkarina, jonka tapahtumaympäristö on vain tulevaisuudessa. Tyyli ei ole hirveän kaukana Raymond Chandlerista.

Douglas Kellner toteaa *Mediakulttuuri*-teoksessaan, että Gibsonista tuli 80-luvun lopussa tärkeä visionääri postmoderneille mediakulttuurin tutkijoille, kun Jean Baudrillardin tekstit alkoivat toistaa itseään. Gibson on kuitenkin todennut, että Neurovelho kertoo nykyhetkestä, ei mistään kuvitteellisesta todellisuudesta.

Paljolti Gibsonin ansiosta syntyi myös cyberpunk-liike. Termi alkoi olla kirosana viimeistään siinä vaiheessa, kun 80-luvun teinisuosikki Billy Idol

sekosi scifistä ja julkaisi levyn nimeltään *Cyberpunk*. Gibsonin ja Billy Idolin visiot ovat kyllä valovuosien päässä toisistaan.

Kathy Ackerin *Tunnottomien valtakuntaa* on pidetty Neurovelhon pastissina, jollei jopa parodia. Ackerin teoksen sijasta suosittelisin Neurovelhon tulevaa filmatisointia, josta vastaa teknisesti taitavin musiikkivideo-ohjaaja, Chris Cunningham (mm. Björkin *All is Full of Love*).

Ehkäpä näemme elokuvan, joka on samaa tasoa kuin *Blade Runner* tai *Minority Report*. Elokuvan, jonka yhteydessä ei ole tarvetta puhua science fiction -elokuvasta vaan visionäärisestä mestariteoksesta.

Tommi Pyökkö

Palkittua lavarunoilun karismaa

RUNEBERGIN PÄIVÄN 5. helmikuuta oikeaa asennetta voi tänä keväänä juhliä seuraamalla Suomen parhaita lavarunoilijoita tulessa. Jyväskylään nimitään saapuvat ensimmäiselle yhteiskäkelleen Vakiopaineeseen kaikki neljä Poetry Slamin suomenmestareiksi kruunattua runonlausujaa: Tero Ipatti, Tarja Ruippo, Juha Mäkinen ja Maria Siironen.

Jalossa kilpamuodossa runoilija esittää omia tekstejään yleisön edessä. Voittajan valitsee tuomaristo, jonka jäsenet kootaan yleisön joukosta. Helmikuuisena iltana ei Jyväskylässä kuitenkaan nähdä kilpailutoimintaa, sillä tällä kertaa jo meritoituneet mestarit vain esittävät valitsemiaan runoja.

Lavarunoilun ensimmäinen mestari Tero Ipatti pitää voittonsa parhaana

puolena ihmisiin tutustumisen. Runojen kirjamuotoiseen julkaisemiseen ei tittelillä ollut juurikaan vaikutusta.

"Tärkeintähän lavalla on yleisön kanssa pelaaminen ja sen vuoksi runoihin pitää kirjoittaa jujuja tai koukkuja, jotka antavat yleisölle mahdollisuuden kommentoida. Esitettäväksi tarkoitettujen runoni kun lähentelevät jo stand up -komiikkaa", Ipatti selittää.

Runoilu on Tero Ipatilla pysynyt rakkaana harrastuksena. Joskus nuorempana oli suuriakin kirjallisia tavoitteita, jotka ovat realistisoituneet vuosien varrella.

Jyväskylässä hän aikoo esittää sekä testattuja vanhoja lavasuosikkejaan että uudempaa tuotantoa, jota hän lausuu enemmän tarinatyylillä.

Toni Peltonen